

zolja, hogy a perszeveráció gazdagabb fogalomkészletre vall, amennyiben az ingerszó igen változatos reprodukciót idéz elő.

Végül röviden ismerteteti Berkeley, Bühler, Dürr és Külpe abstrakcióira vonatkozó elméleteit.

Kéri Hedvig.

De klassieke oudheid in het gymnasiaal onderwijs. Rapport in opdracht van het genootschap van leeraren aan Nederlandsche gymnasiën samengesteld door *J. W. Bierma, H. Bolkestein, E. H. Renkema, J. van IJzeren.* (A klasszikus ókor a gymnáziumi tanításban. Jelentés: a németalföldi gimn. tanárok egyesületének megbízásából összeállították —). Leiden, Sijthoff, 1916, n 8°, VIII+205 l. Ára 5.30 M.

Négy évig tartó alapos előkészítő munka után jelent meg a németalföldi gimn. tanárok egyesületének fentírt kiadványa. Bármily lényeges is a különbség a magyar és hollandus gimnázium szervezete közt, ez a kiadvány mind fejtegetéseiben, mind végső következtetéseiben annyi értékes gondolatot hoz, hogy nem szabad és nem is lehet mellette szótlanul elmennünk. Nem főképp nekünk, magyar tanároknak, akik homályos sejtelmekkel és titkos aggodással várjuk a középiskolai reform beköszöntét, — ahelyett, hogy felhasználva a szervezeteinkben rejlő erkölcsi erőt s a tanulásból és tapasztalásból sarjadó javítani- és alkotni-vágyásunkat, már régen céltudatos és szervezett munkát kezdtünk volna az egész vonalon a reformok ügyében, úgy, mint azt a matematikusok tették. De mindennek nem most, post festa kellene kezdődnie, hanem már évtizedek óta munkában kellene lennie s a reformok anyagát külön erre a célra szerkesztett folyóiratban kellett volna összegyűjteni. Mi ehelyett csak panaszkodni tudunk, hogy nem kérdeznek meg a reform felől éppen minket, a legilletékesebb tényezőt, de a szervezett rendszeres munkára még mindig nem határoztuk el magunkat. Ez a meggondolás és a hollandus tanárok előttünk fekvő pompás kiadványa legyen a memento arra, hogy immár ránk nézve is elérkezett az idevágó rendszeres, céltudatos és energikus munka ideje. Ha a középiskolai reform most a tanárság nagyarányú részvétele nélkül alkottatik is meg, a néhány évtized múlva elkövetkező új reform — ha a tanárság most komolyan munkához lát — az ő megkérdése és döntő irányítása nélkül nem léphet életbe. És itt a M. Pädagogiai Társaságra vár a vezető szerep.

Említettem, hogy az itt ismertetett hollandus kiadvány részletmunka: a klasszikus ókor gimn. tanítására vonatkozó reformjavaslatokkal foglalkozik és pedig lényegesen nagyobb terjedelemben, mint bármely nemzetbeli elődje. Ezt ugyan a hollandus gimnázium sajátos jellege hozza magával, mert ebben pl. három osztályban (I., IV., V.)

tanítják az ókori történelmet, öt osztályban (II—VI.) a görögöt s ezenfelül a római régiségek külön tárgyként szerepelnek a VI. osztályban, sőt a VI. o. után következő érettségi vizsgálaton is rendes tárgyként szerepelnek. *Renkema* idevágó fejtegetései (185—199. l.) alapján szűrődik le a «Conclusies» IX. tétele, mely szerint nincs szükség arra, hogy a római régiségek mint külön tárgy szerepeljenek, mert a történelmi tanítás és az auctormagyarázatok során bizvást elegendő alkalom van a régiségek megismertetésére, sőt még a magánélet tárgyalására is nyílik alkalom, amit a hollandus gimnázium eddig elmellőzött.

Megszívelendő szempontokat vet fel a Bevezetés is (3—12. l.): mindenekelőtt azt kívánja, hogy a klasszikus ókor történeti felfogása verjen gyökeret az iskolában s ezért a modern tudomány főbb eredményeit (ásatások, feliratok, papyrusok), melyek e felfogást szolgálják s az ókort közelebb hozzák hozzánk, fel kell használni az iskolában. Valóban idejét multa már az ókor olyan idealizálása, mintha akkor az emberek örökké csak politizáltak, szónokoltak, csatáztak volna s nem is lett volna idejük arra, hogy emberek is legyenek. Ez teljesen hamis beállítás és kiválóan alkalmas arra, hogy a tanuló hidegen elforduljon ettől a hideg és neki idegen világtól. Sajnos, a magyar gimnázium még nagyon is sínyli ezt az egyoldalú felfogását az antik világnak. Különös örömöm telik benne, hogy itt is élesen formulázva találok ugyanazokat a gondolatokat, melyeket alig egy éve és e könyvtől függetlenül magam is nyomatékosan hangoztattam.¹ Hasonló örömmel olvastam a bevezetésnek azt a részét, mely kiemeli, hogy a klasszikus ókor kielégítő iskolai tanításának alapja az auctorok helyes megválogatása. Ebben nem az író nyelve, nem történeti értéke, nem az esztétikai szempont s nem az ú. n. klasszicitás a döntő tényező, hanem elsősorban az: alkalmas-e az illető auctor arra, hogy belőle a tanulók a római életet, jellemet, társadalmat, kulturát megismerjék? Teljes mértékben osztozom a bevezetés írójának álláspontjában: ő is élesen elítéli azt a — nálunk vigan burjánzó — félszűzséget, mely az iskolai auctorkánont háromnegyed részben történetírókkal tömi tele. *Bierma*, a bevezetés írója, szerint a történetírók nem adják azt, amit mi az iskola számára kívánunk: az antik élet ismeretét. Nem tudni, miért ragaszkodnak oly görcsösen a mi intéző köreink a római történetírók olvastatásához? Sajnos, az új leányközépiskolai tanításterv még mindig nem tudott Césartól megszabadulni, pedig ennek olvastatása tanárra, tanulóra egyaránt lélekölő munkát ró. Elég ha erre vonatkozólag *Bierma* véleménye mellé («de

¹ A gimnáziumi latin olvasmány. Bpest, Eggenberger, 1916, 8 l.

meest ongeschikte lektuur») csak a kitünő *Kukula*¹ ítéletét csatolom : «... gehören seine Schriften, besonders das *Bellum Gallicum*, ... zu den unglücklichsten Lesetexten unseres Gymnasiums».

Ugyancsak *Bierma* tollából való a «*Latijnsche Lektuur*» c. fejezet, mely a latin auctorkanonon problemájával foglalkozik. Nepost és Cäsart kirekeszti a kánonból, legfeljebb egy — a II—III. osztály számára szerkesztendő chrestomathiában engedi szóhoz jutni 3—4 szemelvénnel. Ebben a chrestomathiában szerepelteti még Vergilius Aeneisét, Valerius Flaccust, Valerius Maximust, Gelliust, az ifjabb Pliniust, de Vergiliust és Valerius Flaccust prózai parafrázis alakjában. A III. osztályban még Cicero Verrinait (— ezek a IV-ben még egyszer szerepelnek, ami határozottan sok —) és Ovidius *Metamorphoses*ét olvastatná a szerző; én itt *Leo*-val tartok, aki ez utóbbit nem tartja az iskolába valónak;² ép így Sallustius olvastatását illetőleg is az ő nézetét³ vallottam már id. értekezésemben is. *Bierma* a IV. o.-ba még Curtiust (— itt ellene szavazok —), Cicerot, Livius és Ovidiust veszi fel (a *Tristia* és *Metam.* részleteit). Az V.-ben Cicero (beszéddek, levelek, philos. iratok), Seneca (— ez nálunk is kívánatos volna! —), Livius, Terentius, Vergilius (*Georgica*-szemelv. is), Catullus, Tibullus és az év vége felé Tacitus szerepel, nagyobb terjedelemben azonban Cicero, Seneca és Tacitus volnának olvastatandók. Végül a VI. o.-ban — természetesen válogatott szemelvényekben — Horatius, Lucretius, Propertius, Juvenalis, Persius, Martialis, Plautus, Plinius, Seneca és Tacitus olvastatását tartja kívánatosnak. Bő és pompás sorozat, tervnek, perspektívának pedig gyönyörű és meg is valósítható, mert a hollandus gimnázium óraszámja a latinból: I. 8, II. 6, III. 6, IV. 6, V. 5 (és +3 az irod. ágazat számára), VI. 4 (+4 az irod. ágazat számára), végeredményben tehát heti 42 óra. Mennyivel inkább volna megvalósítható tehát nálunk egy radikálisabb reform, a mi heti 44 óránk mellett! Nem is félhet tőle más, csak az, aki nem vette észre, hogy más a tanuló psychéje ma,

¹ Kukula-Martinak-Schenkl: *Der Kanon der altsprachl. Lektüre am österreichischen Gymnasium*. Leipzig, Teubner, 1906, 71. s k. 1.

² Aber die Gedichte sind ganz unwirklich, wie sie den Mythos mit römisch und griechisch modernem Humor und eleganten Redekünsten umspinnen; [nichts ähnlicher, als Boccaccio, Ariost, Wieland: alles keine Schulautoren. A német Gymn.-Verein 19. gyűlésén mondott beszédéből. Megj. Das human. Gymnasium 1910. évf.

³ Seine gedrängte, ansichtsvolle, schwer geladene Darstellung und Sprache stellen der Schule... eine zu schwere Aufgabe. *Bierma* is melőzendőnek tartja Sallustiust.

mint néhány évtizeddel ezelőtt s hogy a tanuló is végre már az embert keresi az antik világban is, az embert és az életet, melyet a tudomány már megtalált, mely elől azonban a régi formákba belecsontosodottak gondosan elzárják az iskola kapuit. Ott bent ma, sajnos, csak kothurnusban szavaló görögnek vagy tógában szónokló rómainak, csatazajnak és körmondatnak van helye. Reméljük és gondoskodjunk róla, hogy mindez hamarosan másképp legyen!

Bierma nagyszabású programját betetőzi a lehetőség szerint való olvastatása egy chrestomathiának, melyben Apulejus, Symmachus, Arnobius, Minucius Felix, Tertullianus és Augustinus szerepelnének. A római kultúra folytonossága és szemléletes átalakulása nézőpontjából nagyon ajánlatos ilyen későbbi auctorok felvétele is, mint azt id. értekezésemben magam is kifejtettem.

Sürgeti még a kiadvány a nyelv- és nyelvtanításban a modern nyelvtudomány alapelveinek és eredményeinek felhasználását, hogy ne legyen a grammatikai tanítás olyan formális, száraz és unatkozó, mint amilyen az ma.¹ Egyúttal kívánja (Concl. II), hogy a gramm. tanítás semmiképen se nyomuljon előtérbe az olvasmány rovására. Ez a cikk is *Bierma* írása. Terjedelmes és rendkívül alapos munka van *IJzeren* reformjavaslata a görög kánonra vonatkozólag. Főeredménye, hogy Xenophon olvastatását a III—IV. o.-ra kell szorítani s hogy a Platon-olvasmánynak jelentékenyen nagyobb teret kell biztosítani.² Vajjon nem volna-e célszerű már egyszer a görög auctor-kánon reformjáról is beszélni minálunk, ahol a görög tragikusok, a nagy lírikusok, Lukianos, Plutarchos, a feliratok, papyrusok, az újtestamentum egyáltalán nem jutnak szóhoz a görög olvasmányok során s ahol Platon is oly siralmasan szerepel? Itt, azt hiszem, nem reformhoz, hanem egészen új és a régítől független kezdéshez kellene fogni. Nagyszabású tanulmányt közöl végül *H. Bolkestein* az ókori történet tanításáról; követeli a keleti népek s a római császárság történetének alaposabb tanítását, jelentéktelen háborúcskák mellőzését, nem számokat és neveket, hanem fejlődést, szervezetet, nem földrajzi neveket, hanem a földrajzi tényezők hatását a történeti fejlődésre, gazdaság-, vallás-, művészet-, irodalom- és filozófiatörténetet. Mindenestre gazdag program és én azt hiszem, hogy nem annyira az anyagot, mint inkább az irányt akarja megszabni, melyben az ókor

¹ «... mittelalterlich, scholastisch, mechanisch...» — mondja. Kretschmer a Brugmann-féle: Der Gymnasialunterricht i. d. beiden klass. Sprachen u. d. Sprachwissenschaft, 17. l.

² A görög órák száma a holl. gimn.-ban: II. 8 (második félévben 5), III. 6, IV. 7, V. 4 (+2 irod. ágazat), VI. 4 (+3).

történetének tanítása haladjon. Így aztán értékes útmutatóul szolgálhat s ilyen értelemben meg is valósítható.

Nagyjában ezek ennek az értékes kiadványnak a vezető gondolatai és javaslatai, melyeket a jónevű szerzők komoly tanulmány és elmélyedés alapján vetettek papírosra. Bár végre már ott tartanánk, hogy a magyar klasszikus-filológusoknak ilyen irányú munkálatáról számolhatnánk be. Ez pedig nem erejük hiányán, hanem pusztán a kezdésen és az akaraton múlik. Örülnék, ha ezek a soraim is segítettek volna ösztönzést adni ehhez a szép munkához.

Révay József.

ÚJ KÖNYVEK.

Hazai művek.

A pannonhalmi főapátsági főiskola évkönyve az 1916—17. tanévre. Közzéteszi dr. *Zoltány Irén* főisk. igazgató. Pannonhalma, 1917, n 8°, 262 l.

Elekes Imre, Emlékirat egy Miskolczon felállítandó ref. tanítónő képzőintézet ügyében. Miskolcz, 1917, n 8°, 26 l.

Lajos Mária, Felbiger pedagógiája. Neveléstörténeti tanulmány. Bpest, 1917, n 8°, 86 l. (Budapesti doktori értekezés.)

Leibniz. Halálának kétszázadik évfordulója alkalmából. *Alexander Bernát, Dénes Lajos, Dienes Pál, Finkey Ferenc, Pauler Ákos, Rácz Lajos, Révész Géza, Tankó Béla, Vida Sándor* dolgozatai. A M. Filoz Társ. Könyvtára. 1. Budapest, 1918, Franklin-T., n 8°, 315 l., 8 K.

Molnár Oszkár, Meumann Ernő élete és munkássága. Egy fejezet a neveléstudomány legújabb történetéből. Bpest, 1917, Lampel biz., n 8°, 70 l., 2 K 20 f., kny. a Népművelésből.

Szabó László, Három pedagógiai kísérlet a Továbbképző Szabad Iskolában. Bpest, 1917, n 8°, 24 l., kny. a Népművelésből.

Willmann, Didaktika, a műveltség, művelődés és oktatás elmélete. I. kötet. A IV. kiadás után ford. dr. *Schütz József.* Pedagógiai Könyvtár V. Budapest, 1917, Kath. Középisk. Tanáregyesület, n 8°, 364 l., 10 K.

SZEMLE.

KÜLFÖLDI LAPOKBÓL.

Hadiévek az iskolában. A háború sok-sok alig serdülő ifjúnak s gyermeknek is harcot jelent. Az apa, az anya istápoló, lelkesítő szavainak elnémult sok ezer tanulóra nézve. A gond veti árnyékát az irkájára. Mennyire elűt a mai gyermek élete a békés évtizedek gyermekeinek életétől! Új jelenségek övezik otthon, az utcán, a mozgószínházban. Ra-